

doodstraf slechts zelden wordt toegepast. Waarom zouden wij het zooveel beter weten? Ik geloof veeleer, dat de heeren van de moderne opvattingen op straf-rechtsgebied het rechtsgevoel in het volk ondermijnen, en probeeren het gevoel, dat de man, die een moord doet, ter dood moet worden gebracht, er uit te krijgen. Ik acht dit volkomen verkeerd en ik moet hier denken aan hetgeen een Fransch staatsman, gevraagd, mede te werken tot de afschaffing van de doodstraf, geestig, als alle Fransen, heeft geantwoord: *Que messieurs les assassins commencent.* Er zijn echter ook andere argumenten. In de eerste plaats het argument van de afschrikking. Er zijn velen overtuigd, dat de tegenwoordige straffen niet voldoende zijn, om de menschen af te schrikken van zulk een vreeselijk misdrijf als moord is, en dat dit alleen kan, wanneer de misdadiger weet, dat het hem zijn hachje kan kosten, dat alleen dit bewustzijn voldoende is om hem er van af te houden, met voorbedachten rade en opzettelijk iemand van het leven te berooven. Dat is de practijk. En er is nog een tweede quaestie, namelijk deze, dat men den misdadiger op deze wijze verhindert, verdere moorden te plegen. Dat kan hem natuurlijk ook verhindert worden, doordat men hem levenslang in de gevangenis zet. Maar wanneer hij er uit kwam, dan zou hij, theoretisch althans, nieuwe moorden kunnen begaan.

Iets anders is het, dat men natuurlijk bij de toepassing van de doodstraf zeer voorzichtig moet zijn. Men moet natuurlijk zooveel als maar eenigszins mogelijk is uitsluiten de mogelijkheid, dat men iemand onschuldig ter dood zou brengen, en bij weder invoering van de doodstraf zou ik daar speciale waarborgen voor willen vragen, als daar zijn: In de eerste plaats de uitsluiting van het bewijs door aanwijzingen, dus alleen het bewijs te bepalen tot getuigenverklaringen, behalve dan als de beklaagde bekend heeft. In de tweede plaats de eenstemmigheid van de drie rechters. In de derde plaats, dat niet voor het eerst in hooger beroep de doodstraf zou mogen worden uitgesproken. Als iemand bij de rechtbank levenslang heeft gekregen, mag hij niet, bij beroep door den officier, ter dood kunnen worden veroordeeld. Dat zijn drie waarborgen, dat menschen, bij wie verzachtende omstandigheden aanwezig zijn, niet ter dood kunnen worden veroordeeld. Alleen wanneer men mij kan overtuigen, dat ondanks deze waarborgen altijd de mogelijkheid bestaat, dat onschuldigen ter dood worden gebracht, zou ik tegenstander zijn van de doodstraf en dit wel om zuiver practische redenen. Het is immers beter, tien schuldigen te laten rondloopen dan dat men één onschuldige ter dood zou brengen. Voorloopig geloof ik echter niet, dat het werkelijk onmogelijk zou zijn de wet zoo te maken, dat er zeer groote waarborgen in zouden liggen, dat geen onschuldige ter dood wordt veroordeeld. Om de redenen, die ik heb uiteenzet, geloof ik, dat het gewenscht is, de doodstraf wederom in te voeren.

De heer Prof. Mr. H. DOOYEWEERD: Mijnheer de Voorzitter, Geachte aanwezigen! Ik kan, tot mijn leedwezen, deze vergadering maar heel kort bijwonen. Vandaar, dat ik nu al bij het begin het woord heb gevraagd, ofschoon er nog vele anderen zijn, die gaarne met prof. Polak, over zijn interessant betoog, van gedachten zouden wisselen.

Ik moet beginnen met een minder aangename quaestie. Ik moet namelijk aandacht vragen voor een tweetal persoonlijke feiten. Het eerste van deze feiten is dit, dat prof. Polak, in het begin van zijn referaat, natuurlijk volkomen te goeder trouw, neerschrijft, dat, trots alle pogingen van het Bestuur, niemand bereid is bevonden om in dit milieu het voor de doodstraf op te nemen. De waarheid is deze, dat ik inderdaad behoord heb tot den kring van personen, die blijkbaar door het bestuur is uitgenoodigd, dat deze uitnoodiging mij bereikte eind November van het vorige jaar, en dat daarin het verzoek werd gedaan een wetenschappelijk referaat te leveren in de laatste week van December. Ik heb dit, tot mijn leedwezen,

niet als een serieus aanbod kunnen beschouwen. Indien het Bestuur gepersisteerd had bij zijn verzoek, met toemeting van een tijdruimte, die voor een dergelijk referaat vereischt en voldoende is, dan kan ik u de verzekering geven, dat, ofschoon het onderwerp op zich zelf mij niet zoo zeer aanlokt, ik die uitnoodiging toch aanvaard zou hebben.

Het tweede punt is van ernstiger aard. Ik moet namelijk een woord van ernstig protest doen hooren tegen de wijze, waarop collega Polak gemeend heeft in zijn referaat, gelijk vroeger in zijn proefschrift, de levens- en wereldbeschouwing, die mij, en velen met mij, lief is, laat ik het maar kras zeggen, in den hoek te zetten. Indien de meening, die prof. Polak daar heeft uitgesproken, de meening zou zijn van deze vergadering, dan moet ik eerlijk zeggen, dat ik mij tot mijn leedwezen genoodzaakt zou zien, voor het lidmaatschap van deze Vereeniging te bedanken. Wanneer er voor mijn levens- en wereldbeschouwing geen plaats is in deze Vereeniging, dan ben ik overtuigd, dat er ook voor mij in deze Vereeniging geen plaats is. Ik houd mij dus overtuigd, dat er straks een nadrukkelijk désavoué van de bestuurstafel zal worden gegeven van deze opvatting, die ik meen uit de woorden van prof. Polak te moeten distilleeren.

Thans zij het mij vergund, enkele critische opmerkingen te maken naar aanleiding van het referaat van prof. Polak. Hij heeft voortdurend in dit betoog, gelijk hij ook reeds heeft gedaan in zijn proefschrift, gesproken van „exact logisch bewijs”. Gelijk hij indertijd een exact logisch bewijs voor zijn opvatting van den zin der vergelding heeft willen geven, zoo heeft hij nu weer een exact logisch bewijs van de onhoudbaarheid van de doodstraf willen leveren. In dit gebruik van den term „exact logisch” in een betoogtrant, die, naar mijn meening, herhaaldelijk met deze qualificatie in strijd is, schuilt, als ik hier een term uit de moderne criminologie mag gebruiken, een zekere symptomatische beteekenis. De inderdaad exacte logica is zich van haar grenzen bewust, en hij, die in strikte gehoorzaamheid aan de wetten van deze logica zijn betoog wil opbouwen, heeft niet noodig, telkens demonstratief dat woord te gebruiken. Symptomatisch wordt echter het gebruik van dat woord, wanneer het dienst moet doen om een levens- en wereldbeschouwing van zeer specifiek stempel aan zijn tegenstander, als het eenig mogelijk wetenschappelijk standpunt, op te dringen. Als ik in dit verband en dezen zin het woord „exact logisch” hoor gebruiken, dan komt mijn geheel wijsgeerig en wetenschappelijk gemoed in opstand, in opstand tegen wat ik zoo vaak genoemd heb: de tyrannie van het humanistisch wetenschaps-ideaal. Ik ben reeds geruimen tijd bezig, en vóór mij is het door bevoegder hand op veel betere wijze geschied dan ik het zou kunnen doen, de consequenties en de Voraussetzungen van dat humanistisch wetenschaps-ideaal ad oculos te demonstreeren. Wanneer dan nog, na al dien arbeid, een scherpzinnig verdediger van dit humanistisch wetenschaps-ideaal doet, alsof er niets gebeurd is, en maar kalmweg zijn door en door subjectieve en weltanschaulich genuanceerde beschouwingen met het eereteeken der exacte logica stempelt, dan wordt het mij toch wonderlijk te moede. De geachte inleider wil mij wel een oogenblik vergunnen hem aan zich zelf te ontdekken en de Voraussetzungen van zijn levens- en wereldbeschouwing, en ook van dit referaat, voor ieders oogen bloop te leggen.

Zijn levensbeschouwing — hij vergunne mij dit te zeggen — is een ware rein-cultuur van het humanisme, in een type van wetsidee, dat in de souverainiteit van de Rede het rationalistisch wetenschaps-ideaal sterk laat primeeren. Intusschen is de wortel van dit wetenschaps-ideaal, het humanistisch persoonlijkheidsideaal, met zijn autonomieprincipe, als een verborgen drijfkracht achter dit ideaal werkzaam, zoo verborgen, dat hij, inderdaad volkomen te goeder trouw, kan meenen een exact logisch betoog te leveren, wanneer hij inderdaad niets anders doet, dan een apologie leveren van zijn diep irrationeel geloof aan de souverainiteit van de men-

schelijke persoonlijkheid. Zoo verklaren zich m.i. in zijn wetenschappelijke uitzettingen, vooral in het boek over den Zin der Vergelding, alle investieven aan het adres der Kerk en het Openbaringsgeloof. De exacte logica is te koudbloedig om dergelijke investieven te produceeren.

Wat typeert nu het humanistisch wetenschaps-ideaal? Het continuïteitsprincipe, de verflauwing der grenzen, om met Dr. Kuyper te spreken, ten bate van de absolute souverainiteit van den Logos. Ik heb in verschillende studies laten zien, welke verborgen antinomieën in dit continuïteitspostulaat liggen opgesloten, en ik hoop ze zoo aanstonds aan het betoog van prof. Polak te mogen demonstreeren.

Allereerst wil ik echter zelf kleur bekennen. Ik beweer geenszins, voraussetzungslos te zijn. Ik beweer integendeel, dat voraussetzungslose wetenschap of wijsbegeerte een fata morgana, 'n wandenkeeld is. Welnu, het door Prof. Polak gesmade wapen mijner levens- en wereldbeschouwing is van adellijke keur, het draagt de Calvinistische zinspreuk van de Souvereiniteit Gods. Wie deze zinspreuk niet als een holle, dogmatische phrase in den mond neemt, maar in haar zijn gansche levensinstelling zoekt, zal ook op wijsgeerig en wetenschapsgebied wegen gaan, die zich fundamenteel van alle humanistische wegen scheiden. De belijdenis van de Souvereiniteit Gods geeft, aan de ten grondslag gelegde wets-idee, een totaal ander karakter. De Logos, de kring van het logische denken, wordt een wetskring te midden van vele andere kringen gevoegd, en het hoogmoedig continuïteitspostulaat, uitvloeisel van de proclameering van de souverainiteit der Rede, maakt plaats voor de belijdenis van het beginsel der „Souvereiniteit in eigen kring”. Deze souverainiteit in eigen kring is bij uitstek geschikt om de logica binnen exacte grenzen te houden. Dit principe toch leert ons, dat iedere overschrijding van de grenzen der wetskringen noodwendig in antinomieën, in tegenstrijdigheden, voert. Het leert ons, critisch de wetskringen naar hun zin te onderscheiden, recht van zedelijkheid en economie, beide van de psychische phenomena, en anderzijds den nauwst denkbaren organischen samenhang tusschen al die kringen te handhaven. Het principe der souverainiteit in eigen kring behoeft dus enerzijds voor de verabsoluteering der natuur-wetenschappelijke methode, wijl deze methode zich aan haar specifieke wetskring heeft aan te passen; en anderzijds voor de abstractie-extravaganties der neo-Kantiaansche, z.g. „reine Methoden”.

Pas ik nu dit begrip van de souverainiteit in eigen kring toe op de rechtsleer, op de strafrechtelijke vragen, dan is hiermede tweeërlei opgave gesteld:

Ten eerste, den rechtszin, dat is voor mij de vergelding, dat is de zin van alle recht, scherp in haar souverain wezen te onderscheiden van den zin van andere wetskringen, van economie, van psyche, van moraal, van historie enz.; in de tweede plaats, en anderzijds, aan te toonen, hoe die rechtszin niet geïsoleerd bestaat, doch in haar cosmisch organisme verband houdt met alle andere wetskringen.

Prof. Polak heeft exact logisch de onhoudbaarheid van de doodstraf willen bewijzen. Welnu, ik zal hem thans exact logisch antwoorden. De exacte logica eischt primair, dat wij met zuivere begrippen arbeiden, en niet bijvoorbeeld in het strafbegrip een pêle-mêle van ongeanalyseerde voorstellingen opnemen, die zich niet onder één logischen noemer laten brengen. Ik beweer nu, en ik zal het bewijzen, dat de heer Polak deze laatste ernstige fout gemaakt heeft, en haar doorlopend maakt, hetgeen tenslotte tot de conclusie moet voeren, dat hij tot den zin der vergelding niet is doorgedrongen.

Allereerst: de vergelding wordt door prof. Polak in zedelijken, in moreelen zin genomen; daarmede verlaat hij reeds den souverainen rechtskring. Want de vergelding is *de zin des rechts*, gelijk de liefdesgezindheid, de naastenliefde, het is van den kring der zedelijkheid. Vergelding is hem voorts objectieve, trans-egoïstische belangen-harmoniseering. Het belang nu, is een ongequalificeerde voorstel-

ling, een ongeanalyseerd denkbegrip, zonder wetenschappelijke waarde. Tenslotte: De straf is bij hem een verdiend leed, leed genomen natuurlijk in psychischen zin. Als straf nu toch onbetwistbaar een rechtszin heeft, dan vraag ik mij af, hoe wij tot den zin van de straf kunnen doordringen, door haar essentiale in een psychisch leed te zoeken. Dit is, zooals aanstonds zal blijken, beslissend voor de vraag, of het betoog van prof. Polak tegen de doodstraf steek houdt. Hij heeft in zijn werk „De Zin der Vergelding”, waarvoor ik overigens de grootste bewondering koester uit een oogpunt van scherpzinnigheid, met een zekeren trots, de souvereiniteit der natuur-wetenschappelijke methode, in Heymans' zin, ook voor de analyse onzer rechts- en moraalmaatstaven, geproclameerd. Ik vraag in gemoede, hoe prof. Polak zou oordeelen over een natuur-philosophische analyse van het energiebegrip, waarin pêle-mêle psychische voorstellingen, mathematische formuleeringen, biologische functie-begrippen en populaire ongeanalyseerde alledagservervingen een rondedans uitvoerden? Wat de exacte logica nu als ridicul verwerpt op natuur-wetenschappelijk gebied, tolereert prof. Polak dat op het gebied der rechts-wetenschap? Wat op één gebied der natuurwetenschap als onlogisch wordt verworpen, is dit plotseling het summum van exacte logica op het gebied waar Justitia den scepter voert? Vanwaar die dooreenmenging van soevereine wetskringen in het betoog van den heer Polak? De verklaring is weer te vinden in dat zelfde continuïteitsprincipe, dat in verflauwing aller wetsgrenzen zich openbaart. Waar inderdaad de souvereiniteit des rechts naar zin wordt gehandhaafd, is de souvereiniteit der Rede doorbroken, en dat kan het humanistisch wetenschaps-ideaal tot geen prijs aanvaarden.

Ik heb zoeven gezegd, dat het continuïteitsprincipe bij zijn doorvoering noodwendig in de antinomie moet voeren. In mijn boek „Beteekenis der Wetsidee voor Rechtswetenschap en Rechtsphilosophie” heb ik verschillende typen dier antinomieën, aan de hand van verschillende typen der humanistische wets-idee, geanalyseerd. Ik wil thans enkele dier antimonieën in het betoog van den heer Polak bloot leggen.

Het essentiale der straf zou zijn een psychisch leed, verdiend voor misdrijf; in mijn beschouwing is straf naar haar sovereinen rechtszin veeleer een opzettelijke aantasting der rechts-subjectiviteit, een verdiende rechtsontneming. Die rechtsverkorting is bij den heer Polak echter een toevallige niet essentieele, door de heterogeenste cultureele overwegingen geboden specialiseering van het algemeene voordeelsonttrekking als middel van gevoelige nadeelsberokkening. Men lette weer op het volstreckte gemis aan exact-logische begrenzing der laatste grootheden. Zij ontheten allen rechtszin, het zijn naïeve, ongeanalyseerde voorstellingen, waarmede de wetenschap niets kan uitrichten. Laat ik nu echter maar aannemen, dat prof. Polak hier de woorden „voordeelsonttrekking” en „nadeelsberokkening” inderdaad in psychologischen zin verstaan wil hebben; de straf is bij hem psychisch leed verdiend voor misdrijf. Dan krijgen wij dus deze wonderlijke figuur, dat de rechtsverkorting bij de straf een bloot toevallig middel is in dienst van een zekere psychische gevoelsopwekking, bij het beklagenswaardig slachtoffer van de straf, in den zin van prof. Polak. Dit psychisch onlustgevoel moet verdiend zijn, zedelijk verdiend, aldus bedoelt het de heer Polak. Ziedaar nu een volstrekt antinomische samenkoppeling van toto coelo onderscheiden zaken: psychische gevoelens worden beheerscht door psychische wetmatigheid, en niet door rechts- of zedennormen. Het is een openlijke tegenstrijdigheid, een psychisch gevoel „verdiend” te noemen. Zoomin als een begeerte verdiend kan heeten, of een vroolijke stemming, zoomin kan men een psychisch onlustgevoel naar rechts- of zedenmaatstaf beoordeelen. Dit leert ons de exacte logica! Maar de heer Polak huldigt blijkbaar een andere opvatting van exacte logica dan ik, en daarom wil ik hem de antinomie zijner beschouwingswijze aan de practijk des rechts laten gevoelen.

Stelt u een oogenblik voor, dat de strafrechter inderdaad ernst zou maken met het postulaat van den heer Polak, dat alle straf een psychisch leed moet veroorzaken. Een uitgebreid psychologisch onderzoek van den delinquent met al zijn wisselvallige resultaten, zou dan aan iedere strafoplegging vooraf moeten gaan. En bij vele der ernstigste misdadigers zou het psychologisch onderzoek tot het verbluffende resultaat moeten voeren, dat zij psychisch volstrekt ongevoelig, voor iedere psychische inwerking totaal onverschillig zijn. Dat heeft reeds incidenteel tot het voorstel gevoerd, voor bepaalde categorieën van misdadigers weer de lijfstraffen te gaan invoeren. Een bedenkelijk resultaat voor den heer Polak, als hij zijn theorie in de praktijk zou willen omzetten, want hij zou tot geen andere conclusie moeten komen, dan tot deze, dat zulke psychisch afgestompten niet gestraft kunnen worden, een resultaat, dat, dunkt mij, den zin der vergelding in het aangezicht slaat. Lijfstraf past in het systeem van den heer Polak immers volstrekt niet, terwijl de doodstraf voor hem het summum is van een exact onlogisch strafmiddel! Nog fataler wordt de conclusie, die ik uit het betoog van den heer Polak moet trekken: In zijn systeem past geen enkel wettelijk straffenstelsel meer, want iedere straf moet den dader individueel psychisch treffen, en in wettelijk omlinnde strafmiddelen kan men met de individueele psychische geaardheid van den dader geen rekening houden. Hoe zal voortaan ons Strafwetboek er uit zien, als te onzaliger ure de theorie van prof. Polak door den wetgever werd aanvaard? Een strafwetboek zonder straf-posities ware de eenige oplossing. Den psycholoog hange men de rechters-toga om, en de rechter moge zich, als adviseur, in een bescheiden hoekje terugtrekken.

In zulke antinomieën vervalt een theorie, die de souvereiniteit in eigen kring van het recht niet handhaaft.

Met de opvatting, dat de straf in wezen een psychisch leed is, valt nu ook het geheele betoog, dat de heer Polak tegen de doodstraf heeft gericht. De doodstraf zou het verdiende (lees: psychische) leed ongeleden laten. De argumentatie van den heer Polak is hier uiterst simpel: De dood heft het subject van het psychisch lijden op, dus ook de mogelijkheid het verdiende leed te gevoelen en te doen ondergaan. Men lette weer op de onmogelijke samenkoppeling van het psychische begrip „gevoelen” en het rechtsbegrip „strafondergaan”, toch toto coelo onderscheiden zaken. De verheven zin der doodstraf, waarin de Majesteit des Rechts zich indrukwekkender dan in eenige andere straf openbaart, laat zich inderdaad niet benaderen met het begrip van psychische gevoeligheid. Het is bewezen, dat de verstoktste moordenaars onbewogen het schavot bestijgen, en toch zijn zij onder het meest indrukwekkend oordeel van de Majesteit der Goddelijke Gerechtigheid. De zin der vergelding is echter niet afhankelijk van individueele instelling van den misdadiger.

Maar nu verder: Al het gruwelijke, aan deze straf inhaerente leed zou niet beoogd, onverdiend leed zijn, althans volgens prof. Polak.

De straf heeft, naar haar souvereinen wezenszin, haar essentiale niet in een psychische onlustgewaarwording, maar en hier handhaaf ik toch zeer nadrukkelijk weer den organischen samenhang, het levensverband, waarin de straf als rechtsfiguur tot alle andere kringen staat, psychisch onlustgevoel is niet wezen, maar wel een normaal substraat als Begleiterscheinung van de straf als rechtsfiguur, en ik beweer, dat er geen straf ter wereld denkbaar is, die niet haar noodwendigen reflex ook in de psychische functies der persoonlijkheid met zich brengt. Alleen, het is niet noodwendig, dat een delinquent een straf ook als psychische onlust gevoelt; ook bij abnormale psychische dispositie van den moordenaar, bij afstomping van zijn gevoelens, behoudt de straf haar souvereinen, haar goddelijken rechtszin, haar vergeldingszin.

Wat voorts te denken van een betoogtrant, als ik aantref op blz. 7 van 's heeren

Polaks referaat? „De rechtsbetekenis van het doden als straf is het ontnemen van „het leven, dus van de rest des levens; de rechtsgedachte daarbij is, dat door en „voor het misdrijf het recht op het (voort)leven, dus op de levensrest, „verbeurd” is. „Het doodmaken zelf, het ontnemen van het leven zou dus rechtens in elk geval „pijnloos, b.v. in narkose, behoren te geschieden, en zo spoedig mogelijk na het „misdrijf om de onverdiend „geschonken” levensdagen... zo gering mogelijk „te maken.” Ik denk, dat hier de exacte logica geheel ontbreekt. Want precies dezelfde redeneering zou er toe moeten voeren, den tot gevangenisstraf veroordeelde gedurende den geheelen tijd van zijn vrijheidsontneming onder narcose te houden,¹⁾ en hem zoo spoedig mogelijk na het misdrijf, om de onverdiend geschonken milde behandeling in de preventieve hechtenis te niet te doen, op te bergen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil het bij deze enkele critische opmerkingen laten. Het was er mij hoofdzakelijk om te doen, den heer Polak te doen gevoelen, dat zijn betoog verre van voraussetzungslos is, aan innerlijke antinomieën lijdt, en zich zelf, bij doorredeneering, ontbindt. Voorts was het er mij om te doen, hem tot wat meer referentie te stemmen voor de levens- en wereldbeschouwing, die mij, en zooveel met mij, lief is. Dat ik in mijn polemieek scherp moest zijn, betreur ik zelf. Ik hoop, dat prof. Polak de verzekering zal willen aanvaarden, dat ik hem geenszins persoonlijk heb willen treffen, en dat ik voor zijn persoon, en voor zijn wetenschappelijken arbeid en scherpzinnigheid, de meest zuivere hoogachting en waardeering koester.

De heer Mr. J. H. CARP: Mijnheer de Voorzitter! Ik zou gaarne een korte opmerking maken naar aanleiding van de inleiding van prof. Polak. De geachte inleider zoekt, ik lees dit op blz. 7 bovenaan van zijn referaat, naar de zedelijke rechtvaardiging van het straffen en inzonderheid van de doodstraf, welke laatste hem dan blijkt zedelijk verwerpelijk te zijn. Naar mijn meening is evenwel de probleemstelling op dezen grondslag onjuist. Men moet onderscheiden tusschen het gebied der Zedeleer en het gebied des Rechts. Eenerzijds een zich richten naar de idee van de volmaakte menselijke gezindheid, anderzijds een zich richten naar de idee der volmaakte gemeenschap. Onder ethisch gezichtspunt beschouwd, zou onze probleemstelling nu aldus geformuleerd kunnen worden: Verbiedt de volmaakte individueele gezindheid, welke immer liefdevol is, de doodstraf? Het antwoord daarop schijnt voor de hand te liggen. Maar toch zou een bevestigend antwoord hierop mij, evenzeer als een ontkennend antwoord, onjuist voorkomen, omdat immers de grondslag hier een onjuiste probleemstelling vormt. Over de volmaakte zedelijke gezindheid kan alleen gehandeld worden bij individuen, doch niet bij rechtskundige verschijningsvormen als staat, gemeenschap, rechtsorganen enz. De uitingen van die rechtskundige verschijningsvormen gedoogen geen beschouwing onder zedelijk gezichtspunt, daar van een individueele gezindheid bij deze rechtskundige verschijningsvormen geen sprake kan zijn. Zij zijn alleen reflexen van de onpersoonlijke rechtsorde. Derhalve kan het straffen, en dus ook de doodstraf, hetwelk steeds een daad is van een rechtskundigen verschijningsvorm en niet van individuen, niet uit een zedelijk gezichtspunt worden beschouwd. Het straffen gaat immers niet van de individuen uit, maar, laten wij dit woord gebruiken, van rechtsorganen. Derhalve doet de gezindheid der individuen als dragers dier qualiteiten, hierbij niet ter zake.

Hoe staat het dan met het verband tusschen het straffen eenerzijds en de rechtsordening en haar ideaal, de idee eener volmaakte gemeenschap, anderzijds?

¹⁾ Ik zie, dat ik helaas verzuimd heb, dit „argument” explicite te rescontreeren... dat toch zoo voortreffelijk de door mij bestreden redeneering ad absurdum voert!